

γὴν τοῦ λαιμοδέτου καὶ τὸν ἀριστερόν πόδα προ-
τεταμένον μικρόν.

Προσβλέπων ἤδη τις τὸν ἀνδριάντα τοῦτον κα-
ταγινώσκει ἄρα γε τὴν ἀληθῆ τοῦ προσφιλοῦς ποι-
ητοῦ καὶ συμπολίτου ἡμῶν μορφήν;

Ἦ ἐν γένει ἐκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἐ-
λαττωματικῆ δὲν εἶναι ὕστεροῦ ὅμως, νομίζω,
ὕπερ τὸ δέον ἀρρενωποῦ καὶ στερεοῦ ἤθους. Καὶ
εἶναι μὲν πιστὴ ἐξεικόνισις τῆς τοῦ Βύρωνος μορ-
φῆς ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἡμέραις τῆς ἐν Ἰταλία
διαμονῆς του κατὰ τὸ πρότυπον τῆς τοῦ Tho-
waldsen προτομῆς, ἐκπαριστᾷ τὴν ἐγνωσμένην
καλλονὴν τοῦ λόρδου τῆς Ἀγγλίας, τὴν ἀκατα-
μάχητον γλυκύτητα τοῦ συμπαθοῦς ψάλτου τῶν
καταδυναστευομένων, καὶ ἴσως τὴν μελαγχολικὴν
διάχυσιν τοῦ ἀναχωρητοῦ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλ-
λ' ὅχι καὶ τὴν ἐκφρονα μεγαλειότητα τοῦ ἐμπνευ-
σμένου Βάρδου, τὴν τελευταίαν σύνεσιν καὶ μερι-
μνώδη ἐκφρασιν τοῦ προσώπου τοῦ ὄχρωτοῦ καὶ
προασπιστοῦ τῆς ἠρωϊδοῦς πόλεως.

Ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ Νοέμβριον 1831.

ΧΡ. Μ. ΠΑΛΛΑΔΑΣ.

Η ΕΚΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ὁ κ. Brown Sequard, ὁ περιώνυμος καθηγη-
τῆς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλ-
λίας, ἐκοινοποίησεν ἐσχάτως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν
τῶν ἐπιστημῶν τὸ ἀποτέλεσμα πλείστων φυσιολο-
γικῶν μελετῶν, ἃς ἐπεχείρησεν ἵνα ἐξηγήσῃ γε-
γονότα πολλάκις παρατηρηθέντα εἰς τὸ πεδίον
τῆς μάχης ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν χειρουργῶν.
Πρόκειται περὶ τῆς θέσεως καὶ ἐκφράσεως, ἣν οἱ
στρατιῶται διατηροῦσι μετὰ θάνατον, καθ' ἣν
στιγμὴν λαμβάνουσι θανατηφόρον τραῦμα.

Μέχρι τοῦδε ἠτιῶντο τὸν ὑπερβολικὸν κάμα-
τον, τὴν ἐξάντλησιν τοῦ νευρικοῦ καὶ μυϊκοῦ συ-
στήματος, ἀλλ' ὁ περιφανὴς φυσιολόγος φρονεῖ,
ὅτι τὸ αἷτιον τοῦτο δὲν ἐξηγεῖ εὐλογοφανῶς τὴν
ἄμεσον μετάθασιν τῶν μυῶνων εἰς κατάστασιν συ-
στολῆς δυναμένην νὰ διατηρήσῃ τὰ μέλη καὶ τὸ
σῶμα εἰς ἣν θέσιν εὐρίσκοντο κατὰ τὴν στιγμὴν
τοῦ θανάτου.

Ἴδου τὰ συμπεράσματα, ἃ ὁ καθηγητῆς τοῦ
Κολλεγίου τῆς Γαλλίας πορίζεται ἐκ τῶν ἀρτίως
γενομένων ἐρευνῶν.

1^{ον} Συστολὴ ἀληθῆς δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὀλίγον
τινὰ χρόνον μετὰ ἣ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου, ἣ δὲ
συστολὴ αὕτη δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ καὶ
νὰ μεταβληθῇ εἰς νεκρικὴν ἀκαμψίαν ἢ νὰ ἐκλείψῃ
ἐντελῶς, ἐμμενούσης τότε τῆς τῶν μυῶνων ἐρεθι-
στικότητος.

2^{ον} Ἐκ τῶν διαφορῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ
μᾶλλον δυναμένον νὰ προξενήσῃ τὴν μετὰ θάνα-
τον συστολὴν εἶναι ἡ παρεγκεφαλῆς.

3^{ον} Ἡ διατήρησις τῆς ἐκφράσεως, ἣν εἶχον πρὸ
τοῦ θανάτου, ἣ παρατηρηθεῖσα παρὰ τοῖς ἐν τῷ
πεδίῳ τῆς μάχης φονευθεῖσι στρατιώταις, ἐξαρ-

τᾶται οὐκ ἐκ τῆς αἰφνιδίας ἐμφανίσεως τῆς νε-
κρικῆς ἀκαμψίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπερχομένης ἀλη-
θοῦς συστολῆς.

Κατόπιν τῆς σπουδαίας ταύτης κοινοποιήσεως,
ἣ ἐφημερὶς «Gazette de France» ἐν τῇ ἐπιστη-
μονικῇ αὐτῆς ἐπιθεωρήσει ἀνερευνᾷ ἐπὶ τοῦ προ-
κειμένου ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας
σειρὰν γεγονότων ἀξιολόγων, ὧν τινὰ μεταφέρο-
μεν ἐνταῦθα.

Ἦ ἐξέτασις τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τῶν
τεθνεώτων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐγένιν ἀντι-
κείμενον σπουδαίων παρατηρήσεων, ἔφερε δὲ εἰς τὸ
συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μεταβῇ
ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον ἐν ἀκαρεῖ, ἄνευ ἀ-
γωνίας καὶ ἄνευ σπασμῶν. Τὸν ἀκαριαῖον θάνατον
ἐπιφέρουσι κυρίως τὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν ἢ τὴν
καρδίαν τραύματα. Ἐν περιπτώσει θανατηφόρου
τραύματος εἰς τὸ ὑπογάστριον, ἐπιφέροντος τὸν
θάνατον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βραδέως, ἡ ἀ-
γωνία παρατείνεται μετὰ φρικτῶν ὀδυνῶν, τὸ
πρόσωπον τῶν νεκρῶν εἶναι συνεσπασμένον, αἱ χεῖ-
ρες καὶ οἱ βραχίονες εἶναι ἐσαυρωμένοι καὶ συνε-
σφιγμένοι ἐπὶ τῆς κοιλίας, τὸ σῶμα κυρτωμένον
καὶ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς κεκλιμένον.

Ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγραμμάτι περὶ τῆς
ἐν τοῖς στρατοῖς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ὁ ἰατρὸς
κ. Chenu μνημονεύει πολυαριθμῶν γεγονότων
λίαν διδακτικῶν καὶ δυναμένων νὰ διαφωτίσωσι
τὸ ἐπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα. Ὁ ἐπίατρος κ. Ar-
mand παρετήρησε, λέγει, εἰς τὴν μάχην τῆς Μα-
γέντας, ὅτι πλείστοι νεκροὶ διετῆρουν τὴν ἐκ-
φρασιν ἣν εἶχον κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου.
Οἱ κατὰ τὴν κεφαλὴν τραυματισθέντες νεκροὶ ἔ-
κειντο συνήθως πρηνεῖς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ νε-
κρικὴ ἀκαμψία κατ' οὐδὲν εἶχε μεταβάλει τὴν
ἐντελῆ τῶν μελῶν παράλυσιν, οἱ πλείστοι δ' αὐ-
τῶν εἶχον εἰσέτι τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ κατὰ
τὴν καρδίαν τραυματιζόμενοι πίπτουσι καὶ μέ-
νουσιν ὅπως καὶ οἱ κατὰ τὴν κεφαλὴν. Ἄλλ' ὅ-
μως ὁ θάνατος αὐτῶν καίτοι ταχὺς δὲν εἶναι το-
σοῦτον ἀκαριαῖος, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ θέσιν, οὔ-
τως εἰπεῖν, ἐνεργητικὴν παρατηρήθη ζουάβος, ὅς-
τις πληγεὶς εἰς τὸ στήθος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄπλου
του, ὅπερ ἐκράτει εἰς θέσιν προσβολῆς διὰ τῆς λόγ-
χης· τὸ ἀρρενωπὸν αὐτοῦ πρόσωπον ἦτο ἀπειλη-
τικῶς προτεταμένον.

Οὐ μακρὰν τοῦ ζουάβου τούτου εὐρίσκειτο αὐ-
στριακὸς στρατιώτης τοῦ πεζικοῦ, τοῦ ὁποίου
σφαῖρα εἶχε κόψει ἀριστερὰ τὰ μηρικὰ ἀγγεῖα· οὗ-
τος ἀπέθανεν ἐξ αἰμορραγίας καὶ ἦτο αἱματοφόρ-
τος. Διαρκούσης τῆς ἀγωνίας του, οἰκδήποτε ἡ
διάρκεια αὐτῆς, εἶχε λάβει θέσιν παρακλητικὴν,
ἔκειτο δὲ ὑπτίος ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ κλίνων καὶ
εἶχε τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμέ-
νους πρὸς τὸν οὐρανὸν, τὰς χεῖρας συνηνωμένας,
τὰ δάκτυλα συμπεπλεγμένα καὶ συνεσπασμένα.
Ἐφάνετο ἀποθανὼν ἐνῶ προσήχετο.

Ὁ ἰατρός κ. Perrier μεγάλως ἠπόρησε, λέγει ὁ Chenu, ὅτε διατρέχων τὸ πεδῖον τῆς μάχης τῆς Ἀλμας τὴν μεθεπομένην τῆς μάχης, εἶδε τῆδε κάκεισε μέγαν ἀριθμὸν πτωμάτων ῥωσικῶν, ἅτινα διετῆρουν ἔκφρασιν προσώπου καὶ θέσεως παρουσιαζούσας εἰσέτι τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς. Τινὲς ἐφαίνοντο ὡσεὶ βρασιζόμενοι ὑπὸ ὀδύνης καὶ ἀπελπισίας, ἀλλ' οἱ πλείστοι εἶχον ὄψιν εἰρηνικὴν καὶ ἔκφρασιν εὐσεβοῦς καρτερίας, ἄλλοι ἐφαίνοντο ἔχοντες λέξεις ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ μειδιῶντες πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐν ἐνθουσιᾷ μακαριότητι. Εἰς τούτων μάλιστα ἐπέσυρς τὴν προσοχὴν τοῦ ἔκκετο ὀλίγον ἐπὶ τῆς πλειυρᾶς κεκλιμένους, εἶχε δὲ τὰ γόνατα κεκαμμένα, τὰς χεῖρας ὑψωμένας καὶ συνηνομένας, τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἐβῆμένην ὡσεὶ ἐψιθύριζε προσευχὴν.

Ἐκ πολλῶν παρατηρήσεων τοῦ ἀρχιάτρου κ. Baudin ἐξάγεται ὡσαύτως, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Ἰνκερμάν μάχην πολλὰ πρόσωπα ἐφαίνοντο οἰονεὶ μειδιῶντα, ἄλλα ἦσαν ἀπειλητικά. Πτώματά τινα εἶχον θέσεις νεκροπρεπεῖς ὡσεὶ φίλοι χεῖρες εἶχον διαθέσει αὐτὰ πρὸς ἐνταφιασμὸν ἄλλα ἔχοντα τὸ γόνυ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσφιγγον σπασμοδικῶς τὸ ὄπλον των καὶ ἔδακνον τὸ φυτόγιον. Πολλῶν δὲ βραχίων ἦτο ὑψωμένος εἴτε διότι προσεπάθησαν νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς ἐπιφερομένης πληγῆς, εἴτε διότι ἐξέφερον ἐκπνεόντες τελευταίαν προσευχὴν. Τὰ πρόσωπα ἦσαν πάντα ὠχρὰ, ὁ δὲ ἄνεμος πνέων σφοδρὸς ἐφαίνετο οἰονεὶ ζωογονῶν τὰ πτώματα ταῦτα· θὰ ἔλεγε τις, ὅτι αἱ μακρὰ αὐταὶ σειραὶ τῶν τσηνεῶτων ἤθελον μετ' ὀλίγον ἐγερεθῆ ὅπως ἀρχίσουν ἐκ νέου τὴν πάλιν.

Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχτης τοῦ Τικίνου διεσπαρμένων πτωμάτων ἐν Μαγέντα, παρετηρήθησαν ἀξιωματικοὶ αὐστριακοὶ, ὧν τινες εἶχον φυσιογνωμίαν εὐγενῆ, ἦσαν δ' ἐπιμελῶς ἐνδεδυμένοι καὶ εἰς ἄκρον καθαροί. Αἱ περικαλλεῖς αὐταὶ ξανθαὶ κεφαλαί, πολὺ διαφέρουσαι ὡς πρὸς τὸ κανονικὸν τῶν χαρακτῆρων τῶν πλείστων κεφαλῶν τῶν στρατιωτῶν των, ἐξέφραζον καρτερικὴν εὐτολίμειαν. Ἄλλ' ἐξ ὧν τῶν θεαμάτων τὸ μᾶλλον ἐκπληκτικὸν ἦτο ἐν Μαγέντα ἢ κατὰ τὴν ἐσπέραν θέα τῶν συσσωρευθέντων πτωμάτων παρὰ τὰς μακρὰς καὶ βραχεῖας τάφρους τὰς δρυσομένας πρὸς ταφὴν αὐτῶν. Τὸ ἄναιμον πρόσωπον τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦτο ὠχρὸν βεβραχίως ἀλλ' οὐχὶ πελιδνόν. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται τοιαύτην εἶχον γενναϊότητος ἔκφρασιν ἐπὶ τῶν ἀββενωπῶν προσώπων των, τοσαύτην, οὕτως εἰπεῖν, ζῶν ἐν τῷ θανάτῳ, ὡς ὀλίγου δεῖν ν' ἀναφωνήσῃ τις πρὸς τοὺς δρύσσοντας τοὺς λάκκους συστρατιώτας των· «Ὅχι ἀκόμη, περιμένετε, περιμένετε!»

Ὁ ἰδὼν τὰ πένθημα μὲν ἀλλὰ συγκινητικὰ ταῦτα θεάματα, προστίθησιν ὁ κ. Chenu, βλέπει ὀποῖα ἐλλείψεις, ὀποῖα σφάλματα κηλιδοῦσι τὰς πλείστας εἰκόνας τῶν τὰς μάχας γραφόντων, οἵτινες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἄρτι τραυματισθέντας

παριστῶσιν ἐνίοτε πελιδνοὺς καὶ πρασινωποὺς, ἵνα μὴ εἴπωμεν σεσηπότας, ἢ εἰς κατάστασιν σωματικῆς καταπτώσεως μαρτυροῦσαν κατάπτωσιν ἠθικὴν καὶ ἀπελπισίαν, ἐνῶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἠρωικὴ ἀνδρεία ἐπιβρόσασα αὐτοὺς μέχρι τελευταίας πνοῆς, ἐξήλειψεν ἐκ τῆς φυσιογνωμίας των πᾶν ἕνός σωματικῆς ἀλγηδόνος.

Τὰ ἐνδιαφέροντα ταῦτα γεγονότα παρέχουσι νέαν σπουδαιότητα εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Brown-Sequard. Ἡ μελέτη τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς θέσεως τῶν νεκρῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἶναι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις γόνιμος. Ὑπὸ φυσιολογικὴν ἔποψιν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ἂν ὁ θάνατος ὑπῆρξεν ἀκαριαῖος ἢ ὄχι, ὑπὸ ψυχολογικὴν ἐπιτρέψει πολλάκις ν' ἀναγνωρίσωμεν τὰς τελευταίας τοῦ θύματος σκέψεις, ὑπὸ καλλιτεχνικὴν παρέχει οὐχ ἥττον πολυτίμους παρατηρήσεις. Ἡ ἔκφρασις καὶ ἡ θέσις, ἣν παρουσιάζουσιν οἱ ὑπὸ κεραυνοῦ πληγέντες νεκροὶ, προστίθενται εἰς τὰς ἐνδείξεις ταύτας καὶ συμπληροῦσιν αὐτάς, καθότι εἰς τὴν τοιαύτην περίπτωσιν ὁ ἄνθρωπος μεταβαίνει ὡσαύτως ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον ἄνευ οὐδεμιᾶς προαισθήσεως, ἄνευ ἀγωνίας καὶ ἀμέσως, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν συνειδῶς, ὅτι ἤγγικεν ἡ μοιραία ὥρα.

[«La France Médicale»].

ΕΜΙΛΙΑ Σ. ΣΥΓΓΕΙΟΡ.

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΛΑΣΕΓΛΙΕΡ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδῶ].

Συνέχεια ἰδὲ σελ. 133.

Οὕτως ἐσκέπτετο ὁ μαρκήσιος, τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι εὐρίσκετο εἰς τὰ στενά καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς μαλακῆς καὶ ἀναπαυτικῆς ἔδρας του ἔπασχε περισσότερον παρ' ἐὰν εὐρίσκετο περιπελεγμένος ἐντὸς ἀκανθιδῶν βάτων· διότι ἐφοβεῖτο τὴν κυρίαν Βαμπέρ τόσο, ὅσον καὶ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἡ ἰδέα μόνη ὅτι ἔμελλε νὰ διεγείρῃ τὴν ὀργὴν τῆς καθ' ἑαυτοῦ ἔκαμνε αὐτὸν νὰ τρέμῃ. Ἐν τούτοις ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους ν' ἀνακαλέσῃ ὄλον τὸ θάρρος του καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν μάχην δι' ἀκροβολισμῶν.

— Ἦξεύρετε, κυρία βαρωνίς, ἀνεφώνησεν αἰφνης, ὡς ἄνθρωπος μὴ συνειθισμένος εἰς τοιαύτας περιστροφάς, ἤξεύρετε ὅτι ὁ Βερνάρδος εἶναι νεανίας πολὺ καθὼς πρέπει. Μοὶ ἀρέσκει ὁ χαρακτῆρ του· εἶναι μὲν ὀλίγον τι ὀξύθυμος, ἀλλ' εἶναι τίμιος καὶ εὐλικρινής. Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ αὐτὸν εὐηδῆ, εἶναι ἀληθὲς, ἀλλ' ἡ ἀρρενωπὸς φυσιογνωμία του ἔχει τι ἐπιβλητικόν. Τί ὄφθαλμοί! τί μέτωπον! Ἡ βίς του ὁμοιάζει πρὸς τὰς βίνας τῆς βασιλικῆς γενεᾶς καὶ μοι φαίνεται παράδοξον πόθεν ἔλαβε τὴν ὁμοιότητα ταύτην. Ἐπειτα δὲν παρετηρήσατε τί ὠραῖα χεῖλη κρύπτονται ὑπὸ τὸν μέλανα μύστακά του. Ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! τὸ στόμα αὐτοῦ εἶναι στόμα μαρκησίου· ἔχει πρὸς τούτοις εὐφυῆν καὶ τρόπους εὐγενεῖς· καὶ εἶναι μὲν εἰσέτι ὀλίγον τι ἀπότομος, ἀλλὰ